

Білоус Андрій Федорович,
заслужений діяч мистецтв України,
директор-художній керівник
ТВЗК «КНА Молодий театр», Київ, Україна

Andrii Bilous,
Honored Artist of Ukraine,
artistic director Kyiv National
Academic Molodyi Theatre, Kyiv, Ukraine

ВПРАВА-СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ЖИТТЯМ (ВЕРБАТИМ) ЯК МЕТОД НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ПЕРШОГО АКТОРСЬКОГО КУРСУ

Анотація. Актуальність дослідження зумовлена важливістю для акторів відповідати сучасним вимогам глядачів, що робить вагомим уміння спостерігати та точно відтворювати нюанси людської поведінки, вдосконалювати навички шляхом безпосереднього спостереження за взаємодіями у повсякденному житті. З огляду на це дослідження спрямоване на вивчення впливу вербатіму на автентичність у виступах. Метою праці є аналіз процесу підвищення акторських здібностей та відточення навичок спостережливості й міміки студентів театрального напрямку. Методами, що були використані у дослідженні, стали методи аналізу, класифікації, синтезу, дедукції, узагальнення та порівняння результатів. У статті було розкрито зміст та особливості навчання студентів першого акторського курсу; показано основну вправу програми для першого семестру навчання (вербатім); описано етапи втілення спостереження за життям у колі студентів (спостереження й фіксування ситуації, аналіз відео чи запису, розгляд ідентифікованих елементів, вивчення матеріалу та відтворення персонажа); виявлено процес застосування методу вербатім і принципи акторського розвитку, які застосовуються в університеті для навчання молодих акторів, а саме: розвиток здатності бачити життєві ситуації, виділяти яскраві особистості, переймаючи їх характеристики образу, міміки й жестів; доведено, що спостережливість є важливою в акторській діяльності; показано аспекти удосконалення проявів творчої активності в умовах музично-сценічної діяльності, які полягають у розвитку тіла за допомогою психологічних методик, застосуванні засобів прихованої виразності, гармонійної гри та впливу натхнення на процес тренування та навчання; детально проаналізовано результати вправи вербатім для студентів акторського напрямку (акторам легше розкрити свою акторську природу, стати більш упевненими та емпатичними). Матеріали статті є практичною цінністю для педагогів, акторів і діячів театрального мистецтва, які зможуть використати дані праці для дослідження психологічного стану людини, її емоцій в аспекті сценічної культури.

Ключові слова: професійна підготовка, персонаж, театральна діяльність, автентичність, емпатія, творча драматургія.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Актуальність праці розкривається в тому, що театральне мистецтво хоче здивувати глядача дедалі більше, а для цього слід працювати над майстерністю та навичками акторів, які щойно почали своє навчання. Аудиторія прагне побачити та відчути нові емоції та інтерпретації на сцені, й акторам стає чимдалі важче здивувати публіку, показуючи звичайні вистави. Саме тому

вправа-спостереження за життям (вербатім) стає важливим методом виховання студентів першого акторського курсу. Це значно допомагає створити якісну та нетрадиційну виставу, яка буде цікавою для глядачів. Проблемама дослідженнями стають питання розвитку емпатії та відкритості акторів до інших поглядів, що загалом сприяє розвитку цікавої та яскравої особистості, яка привертатиме увагу глядачів.

Мета статті – аналіз питання впливу вербатіму на акторські здібності студентів, які навчаються на театральному напрямі та яким важливо передати точно людські емоції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Удосконалення акторської майстерності є важливим питанням, тому часто популярними стають вистави, де актори зображують реальних людей з різними ідентичностями. Етноактори встановлюють емпатичні зв'язки з людьми, уважно вивчаючи та копіюючи їхню мову та жести (Salvatore, 2023). О. Полякова вивчала питання професійної підготовки студентів, а саме аспекти впливу театральних технологій у навчанні. Участь у драматичних видах діяльності на основі вербатіму є важливим фактором для розвитку студентів, адже це впливає на позитивні аспекти їх розвитку та творчої діяльності. Вони можуть стати більш впевненими у комунікації, підвищують рівень свідомості про власну креативність, можуть вирішувати проблеми ефективніше та беруть активну участь у громадських справах і політиці. Дане дослідження свідчить про значущість участі у драматичних видах діяльності на основі спостереження для комплексного розвитку студентів (Полякова, 2023, с. 80-85).

Під час аналізу праці М. Крипчук було показано, що театр дає змогу людині спостерігати за собою та іншими у дії, таким чином надаючи можливість розширити своє самопізнання. Через вербатім студенти інтегруються в соціальне середовище і спілкуються з людьми для створення документальної основи. Це робить людину суб'єктом спостереження інших суб'єктів, що виконують ролі, надаючи можливість вивчати різноманітні вчинки і альтернативи (Крипчук, 2024, с. 531-532).

N. Yuhan досліджувала розвиток експериментального театру та біографічної драми. Авторка зазначала, що документальна п'єса ґрунтується на реальних фактах, збережених у протоколах, стенограмах, інтерв'ю та архівних документах. У цьому жанрі використовуються автобіографії, спогади, щоденники тощо. Документальний театр часто називають «вербатім», адже при такому підході драматург старається уникати неправди та суб'єктивних трактувань, використовуючи конкретні історичні події й свідчення їх очевидців (Yuhan, 2023, с. 179-197).

Також не менш вагомим є дослідження еволюції вербатім-театру в театральному мистецтві на основі репрезентації інноваційних технологій.

Р. Никоненко показує, що театральне мистецтво відзначається тенденціями взаємодії різних художніх мов та перетину їх сенсових вимірів. Використання інноваційних мультимедійних технологій дає змогу глядачам стати співтворцями сценічної дії та впливати на її розвиток і модифікацію. Українське театральне мистецтво відзначається унікальними постановками, де поєднуються драматургічне, поетичне, музичне та пластичне начала, а також різноманітні вербальні та невербальні засоби акторської виразності (Никоненко, 2023).

І. Борко та К. Пивоварова досліджували питання вправ, технологій і методів навчання студентів, які вивчають сценічне мистецтво, в умовах воєнного стану в Україні. У праці було проаналізовано досвід української театральної педагогіки в умовах воєнного стану та розглянуто переваги й недоліки дистанційної та змішаної форм навчання. Висновки дослідження вказують на необхідність адаптації форм навчання до сучасних умов, але повністю дистанційна форма навчання не завжди відповідає практичному спрямуванню їх освіти (Борко, Пивоварова, Колпащикова, 2023, с. 167-177).

У зазначених працях не було розкрито аспект слугування вербатіму потужним інструментом для стимулювання критичного залучення аудиторії та виховання емпатії у виконавців і глядачів. У більшості досліджень не було проведено експерименти саме з впливу споглядання на акторську гру та на виховання студентів молодших курсів, адже вербатім був показаний у сфері драматургії та навіть соціальної психології, а не з погляду педагогіки та методики викладання.

За допомогою методу аналізу в цій праці автором було здійснено теоретичний збір і розгляд вже наявних підходів у культурології та мистецтвознавстві щодо проблеми вправи-спостереження за життям як одного з методів виховання студентів акторського напрямку; було розглянуто глибокі особливості вербатіму, його основні інтерпретації на сцені та історичний розвиток упродовж століть. Також даний метод допоміг при розкритті актуальності цього питання на основі вивчення проблем, які пов'язані з рисами, особливостями та підходами до пояснення значення вербатіму у театрі та навчальному середовищі; були показані принципи акторського розвитку, нові підходи у пошуках способу акторського існування; сформульовані особливі вимоги до виховання акторів театру; розкриті переваги та основні проблеми

використання вербатіму у навчанні студентів театрального факультету.

Метод порівняння дав можливість зіставити вправи та технології на основі використання вправи-спостереження у навчальних закладах або театральних групах, виділити їх переваги та особливості. Особливу увагу було приділено досягненням та загальному впливу техніки «вербатім» на акторські навички та особистість студентів. За допомогою методу було представлено зіставний аналіз досліджень і підходів, спрямованих на детальніше вивчення проблеми розвитку вербатіму та його вагомості у вихованні студентів.

Дедуктивний метод дослідження був застосований для вивчення теми шляхом визначення основних принципів і припущень, які потім використовувалися для розгляду технік застосування конкретних вправ і методик вербатіму у навчанні. Наприклад, було показано різні аспекти застосування вербатіму у вихованні студентів акторського курсу на основі сприйняття ними дій реальних людей та підвищення рівня власної емпатії. Дедуктивний метод дав змогу систематично вивчити ефективність вербатіму як методу виховання студентів акторського курсу на основі загальних принципів і теоретичних уявлень про його можливі наслідки.

Описовий метод допоміг визначити, як вербатім і копіювання впливають на розвиток студентів першого акторського курсу. Було розглянуто, які конкретні вміння та навички покращуються, а також як відбувається їхня особистісна трансформація. Крім того, було зазначено контекст і умови, в яких використовується цей метод, що містить в собі деталі про навчальне середовище, специфіку групи студентів, доступні ресурси та сучасні можливості аудіо та відео, які допомагають студентам у виконанні вправи на ефективному рівні. Також за допомогою методу були описані вправи та завдання, які включаються до методу вербатім, ситуації життя або сценарії, за якими студенти спостерігають і відтворюють.

Метод узагальнення дав можливість дійти висновку про ефективність методу спостереження за життям (вербатім) в акторській освіті на основі аналізу даних про виконання реальних життєвих ситуацій на сцені. Також були надані рекомендації щодо подальшого використання цього методу для емоційного досвіду, розвитку творчого процесу та його модифікації для досягнення кращих результатів у вихованні студентів першого акторського

курсу; систематизовано висновки, отримані під час написання роботи; визначено її внесок у культурологію, соціологію, театральне мистецтво, педагогіку та мистецтвознавство.

Виклад основного матеріалу. Історичний розвиток театру вербатім. Новітній театр, формуючись під впливом сучасного життя, зазнає значного впливу засобів медіа. У 21 столітті технічний прогрес дав змогу кожному глядачеві мати постійний доступ до фото-відеофіксації через платформи, такі як YouTube, Instagram, TikTok. Це споживання безлічі відеоконтенту зумовило надзвичайну вимогливість глядачів до правдивості та реалізму в театральних виставах. Вони легко відрізняють документальне життя від художнього, що ставить під сумнів акторську гру. Це призвело до того, що термін «театральність» став негативно забарвленим, адже глядачі асоціюють його з фальшивістю. Модерний театр, який часто тягнє до гіперреалістичного проживання, перебуває під великим тиском з боку аудиторії, яка звикла до максимальної правдивості й реалізму у споживанні медіаконтенту. Це ставить перед театральними колективами завдання адаптуватися до цих нових вимог і знаходити способи зберегти інтерес та віру глядачів до своїх вистав.

Також слід додати, що драматургія використовує нові інструменти для створення ефекту занурення у нову реальність, а саме – вербатім. Цей драматургічний метод збирає та узагальнює живу народну мову, фіксуючи народження слова, фрази, дієслів і т.д. Таким чином, модерна драматургія створює нову театральну реальність, яка впливає на спосіб існування акторів і в класичній драматургії. Це ставить перед акторами нові завдання у пошуках способу акторського існування, що вимагає нових підходів у їхньому вихованні. Крім того, питання про спосіб існування акторів стає актуальним також у кіно, яке дедалі більше прагне до максимальної реалістичності. Це вимагає від акторів використання новітніх акторських технік і підходів у роботі над роллю.

Термін «verbatim» переважно використовується у Великій Британії та Австралії, тоді як у Сполучених Штатах його часто називають «документальним театром», або «театром свідчень». Часто його розуміють як «дослівний театр», визнаючи його еволюційну природу, що бере свій початок в інтерв'ю, але не завжди подає мову дослівно. Зрештою, вербатім надає пріоритет етичним пи-

танням, наголошуючи свою залежність від реальних інтерв'ю та подій, на відміну від виключно творчого написання чи процесів розробки.

Дерек Педжет ввів термін «театр *verbatim*», досліджуючи праці раних сучасних практиків у 1960-х роках у Великобританії, зокрема Джона Чізмена, Кріса Хонера, Роні Робінсона та Рона Роуза. На цей стиль театру вплинули британські радіобалади 1950-х років, а також британські документальні фільми і європейські драматурги (Брехт і Піскатор). Даний напрям театру мав на меті дати можливість регіональним спільнотам у Великобританії виражати свої думки та почуття, коли вони були переповнені травматичними подіями, такими як закриття фабрик. Театральні творці шукали автентичності, показуючи життєві історії та усні історії, зібрані із записаних інтерв'ю, прагнучи представити оригінальні вистави, наповнені точністю та повагою. Цей підхід заклав основу вербатім-театру, поєднуючи традиційне оповідання з новими технологіями, такими як магнітофонний запис. Часто це використовувалося для створення сценаріїв вистави безпосередньо зі слів співрозмовників. Крім того, від самого початку вербатім-театр переплітав документальний нарратив із ідентичністю та самооцінкою спільноти (Gibson, 2011, с. 1-18).

Хоча вербатім-театр процвітає у XXI столітті, він стикається з викликами збереження довіри та уникнення звинувачень у введенні глядачів в оману щодо автентичності, істини та упередженості. Для того щоб гарантувати своє довголіття, ця форма має взяти до уваги минулі помилки і залишатися вірною своїм етичним принципам, навіть у процесі свого розвитку для того, щоб залишатися актуальною та привабливою.

Соціально-психологічний інтерактивний театр ґрунтується на методиці вербатім, що походить від латинського слова, яке означає дослівно. Ця методика полягає в тому, щоб створювати театральні вистави, використовуючи реальні події з життя. Часто за основу театрального виступу могли брати матеріали інтерв'ю з представниками певних соціальних груп, які є прототипами персонажів запланованої постановки. Розшифровані інтерв'ю формували сценарій вербатіму, який слугував основою для створення виступу. Цей підхід і досі дає можливість створювати театральні вистави, які відображають реальність і акцентують соціальні проблеми та переживання учасників.

Отже, драматургія, власним інструментарієм, формує нову театральну реальність, що своєю чергою впливає на спосіб існування акторів також і в класичній драматургії. Такі нові умови потребують нових підходів у пошуках способу акторського існування, а це формулює особливі вимоги до виховання акторів театру.

Вплив вербатіму на діяльність молодих акторів. Участь у театральній діяльності допомагає акторам виявляти власні психологічні проблеми, розпізнавати неефективні форми міжособистісної взаємодії та побороти сором'язливість. Водночас участь у театральних виставах сприяє самовдосконаленню, підвищує самооцінку та сприяє духовному й інтелектуальному саморозвитку. В освітньому процесі вербатім відіграє важливу роль. Участь у виставах, які моделюють реальні життєві ситуації, допомагає студентам покращувати навички взаємодії та сприяє вирішенню внутрішньо особистісних психологічних проблем. Часто студенти мають труднощі міжособистісної взаємодії у сім'ї чи з друзями через різні складні психотравмуючі ситуації, тому саме вербатім може стати основним у вирішенні цих проблем.

У XXI столітті акторам важливо розвиватися у всіх напрямках, тому можна виділити такі п'ять основних принципів акторської техніки, які залишаються актуальними й сьогодні (Таблиця 1) (Leshcheva, 2020).

Слід розуміти, що використання спостереження за життям (вербатім) сприяє створенню творчої атмосфери в колективі, що своєю чергою спонукає розвиток ключових компетенцій. Однією з основних компетенцій, яку можна розвинути через театральне мистецтво, є комунікативна. Це означає вміння ефективно взаємодіяти з найближчим оточенням, розвивати навички роботи в групі та володіти різними моделями поведінки, що відповідають певному соціальному статусу. Навчально-пізнавальна компетентність може бути описана як здатність до самостійної пізнавальної діяльності, що поєднує в собі елементи логічної та методологічної роботи, спрямовані на вирішення реальних життєвих завдань. Студенти театрального й акторського напрямку можуть якісно оволодіти цими знаннями та навичками (Razmolodchikova, 2022, с.132-169).

Вивчення та залучення до словесного театру може принести користь студентам театрального факультету кількома способами: вивчення й ро-

Таблиця 1.

Принципи акторського розвитку

<i>Акторська техніка</i>	<i>Її характеристики</i>
Розвиток тіла за допомогою психологічних засобів	Фізичні вправи мають бути розумними й виконані як психофізичні, враховуючи психологічний аспект. Тіло актора має розвиватися під впливом душевних імпульсів, що робить його рухливим, чуйним і гнучким.
Використання прихованих засобів виразності	Професійна акторська гра має базуватися на певній атмосфері, яка може мати два типи: загальна атмосфера та особиста атмосфера конкретного персонажа. Актор може застосовувати психологічні жести.
Гармонійне поєднання душі та розуму	Тут важливим є душевний елемент, адже актори повинні бути віддані своїй професії. Кожна вправа, рух та етюд мають містити душевний контекст. У театрі важливо працювати на основі емоцій та розуму.
Натхнення як сукупність елементів впливу, тренування та навчання	Актор не повинен пропускати жодну частину творчого методу та тренувань, але використовувати їх усі узгоджено.
Талант можна розвинути	Майбутній актор має розвиватися й вірити у свій прогрес у театрі.

Примітка: виділені акторські техніки, які мають проявлятися під час виконання вербатіму.

Джерело: створено автором на основі роботи Т. О. Лецевої (Leshcheva, 2020).

зуміння автентичності (точне відображенні подій і людей у реальному житті), адже, вивчаючи цю форму, студенти дізнаються про важливість правдивого зображення у виставі, підвищуючи свою здатність, втілювати персонажів із щирістю та глибиною; розвиток емпатії та перспективи, адже робота з історіями з реального життя та інтерв'ю дає змогу студентам першого курсу спілкуватися з людьми з різними точками зору та досвідом, саме так вони розвивають емпатію та розуміння людей різного походження; покращення дослідницьких навичок передбачає широке дослідження, включаючи проведення інтерв'ю, транскрибування та аналіз вихідного матеріалу (студенти можуть оволодіти цінними дослідницькими навичками через ці процеси, відточуючи свою здатність збирати й ефективно інтерпретувати інформацію); вивчення соціальних проблем та історичних подій, надаючи можливість студентам критично підійти до відповідних тем (студенти починають розмірковувати над суспільними проблемами та досліджувати свою роль як митців у просуванні соціальних змін через перформанс); сприяння співпраці між акторами, режисерами, письменниками та дослідниками, адже при спільній роботі над дослівними проектами, студенти вчать ефективно спілкуватися, йти на компроміс і робити внесок у спільне художнє бачення, готуючи їх до майбутніх спільних зусиль у театральній індустрії; розширення техніки виконання (вербатім включає такі елементи, як пряме звернення, розповідь і нелінійне оповідання, тому застосування цих методів роз-

ширює виконавські навички студентів і заохочує експериментувати з інноваційними театральними формами) (Taylor, 2016).

Студенти першого семестру навчання переживають ейфорію через своє зарахування на акторський курс, що призводить до специфічного психологічного стану. Вони вважають себе повноправними членами театральної спільноти та вже відчують себе акторами. Однак чинна методика навчання обмежує їхні початкові прагнення та бажання, забороняючи використання слів у вправах, роботу з тваринами, предметами, а також пропонуючи новий підхід до сприйняття навколишнього світу. Це часто спричиняє розчарування та блокування акторської природи студентів, які виявляються неспроможними втілити свої уявлення про акторську професію. Проте однією з ключових вправ є спостереження, що спрямоване на розвиток здатності студентів спостерігати за життям, виявлення характерних рис реальних персонажів, та усвідомлення їхніх особливостей, таких як жести, мовлення, хода та реакція.

Було виділено основну вправу програми для першого семестру навчання, яка полягає у спостереженні. Метою цієї вправи є розвиток здатності бачити життєві ситуації, виділяти яскравих людей, переймаючи їх характеристики образу (жест, міміка, мова, хода, спосіб реакції). Сучасні можливості аудіо та відео допомагають студентам у виконанні вправ на ефективному рівні. При фіксації дій персонажа, актори можуть детально перейняти усі особливості характеру та емоційність людини.

Завдання полягає у тому, щоб знайти цікаву особистість, яка має незвичайні зовнішні та внутрішні характеристики. Це може бути близька людина чи зовсім незнайома. Тобто часто найцікавіші вербатіми знаходять саме в колі знайомих, родичів чи співробітників. Незнайомих людей досліджувати значно складніше, це потребує високих комунікаційних навичок. Частинами технічними інструментами є смартфон з мікрофоном та камерою, дешева мікровідеокамера, камера тощо.

Щоб уникнути надмірної уваги об'єкта дослідження та забезпечити його максимальну природність, можна застосувати перифраз. Цей метод полягає в тому, щоб використовувати підставні ситуації або завдання, які для об'єкта видаються звичайними, але фактично є стимулами для збору даних. Наприклад, замість прямих запитань про цікаві моменти в житті об'єкта, можна створити ситуацію, яка сама собою є цікавою, і спостерігати, як об'єкт реагує. Це може бути спільний захід, інтерв'ю з іншою метою або навіть випадковий розмовний момент. Такий підхід дає змогу збирати дані без прямого спостереження, що робить їх більш автентичними, оскільки об'єкт невідомо грає роль або не перевантажує своє представлення.

Ще один складний варіант взаємодії дослідника з об'єктом передбачає вимогу до дослідника мати талант і майстерність розвідника. Тут важливим постає спостереження та фіксування конфліктної ситуації між двома або більше об'єктами. Такий підхід дає студентів можливість отримати повне уявлення про усі аспекти епізоду, зокрема дії, взаємодію, емоції та інші компоненти акторської системи. Аналіз відеофрагмента разом з викладачем дасть змогу освоїти усі елементи акторської майстерності та глибше зрозуміти динаміку сценічної взаємодії. У процесі подальшої роботи над вправою, студенти мають ретельно розглянути відеозапис, записати всі вимовлені слова та паузи, ідентифікувати фізичні риси персонажа, такі як жести, мовні ознаки, міміку, ходу, костюм і т.д.

Наступний етап полягає у вивченні матеріалу вербатіму та відтворення персонажа. Студентам це здається досить легким, оскільки вони можуть без зусиль відтворити те, що зафіксовано на відео, бо знають особисто персонажа та контекст ситуації. Такий підхід дає можливість відчувати природність та органічність дій та взаємодій персонажа, зрозуміти його риси характеру. Це готує студентів до більш складних завдань, коли вони працювати-

муть з вигаданими діалогами та персонажами. Ця вправа насправді ефективно розвиває у студентів усі основні аспекти акторської майстерності. Вона дає змогу максимально виявити їх емоційну природу, звільняючи від страху перед помилками або незнанням того, як правильно виконувати завдання. Крім того, таке завдання є природним продовженням вправи на спостереження, адаптованої під сучасні вимоги та технологічні досягнення. Вона допомагає студентам не лише розкрити свою акторську природу, а й стати більш упевненими у собі та глибше розуміти свої емоції та виразність.

При виконанні уривків важливим є емоційний досвід та його переплетення з пізнанням у творчому процесі. Тобто нагальним стає момент катарсису, який відбувається через переживання та внутрішню трансформацію. Такий підхід виходить за межі простого очищення емоцій і відображає трансформаційну реорганізацію емоційних і соціальних процесів (McNamara, 2023, s. 531-543).

Загалом, вивчення словесного театру пропонує студентам-театралам багатогранний досвід навчання, який покращує їхні виконавські навички, сприяє розвитку співчуття та розуміння, а також надає їм цінні здібності до дослідження та співпраці, необхідні для успіху в театральній індустрії.

Актор має бути самостійним та універсальним для творчого процесу, він повинен гарно володіти своїм психологічним станом, емоціями та тілом, постійно підвищувати свій рівень майстерності. У театральній освіті варто використовувати системний підхід у формуванні професійних навичок акторів, постійно вдосконалювати методики їх виховання та шукати новітні технології роботи над сценічним образом.

Доволі неоднозначним є дослідження М. Abadie, E. Gavard, адже вони визначали зміни у здатності запам'ятовувати деталі подій з віком у зв'язку з вербатімом. У роботі авторів було розглянуто, чи обмежені ці зміни дослівними деталями подій як таких. Вибірка дослідження складалася з груп молодших і старших дорослих, які вивчали список слів, де деякі слова мали сильне значення (суттєва активація), а деякі – слабе значення. Після цього вони проходили тест на визнання, який містив цільові слова, а також відволікаючі фактори, які були або пов'язані з цільовими словами, або ні. Результати показали, що у обох вікових груп пам'ять змінювалася від сильних до слабких деталей. Хоча обидві групи могли відновити основні

аспекти цільових слів, старші дорослі менш ефективно відновлювали дослівні деталі, що призвело до збільшення помилкового визнання пов'язаних відволікаючих факторів. Це свідчить про те, що з віком здатність відновлювати дослівні деталі минулих подій зменшується, але збільшується значення основного змісту подій у пам'яті (Abadie, Gavard, Guillaume, 2021, s. 891-901). Поняття вербатіму в цьому дослідженні є важливим, оскільки підтверджує результати і дає змогу прямо порівняти їх з оригінальними даними. Такий підхід дає можливість точно визначити зміни в пам'яті з віком і їх вплив на різні аспекти пам'яті, такі як дослівні деталі та основний зміст. Ця стаття має більш медичний характер, на відміну від цієї праці.

У монографії П. Смоляка та Л. Ванюги було досліджено творчий доробок колективу факультету мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. У праці глибоко аналізувалися питання теорії, практики та перспективи розвитку художньої творчості акторів. Також проаналізовано загальні підходи до організації мистецької діяльності в контексті історії становлення факультету мистецтв. У результаті дослідження було виявлено, що форми мистецької творчості факультету мистецтв включають у себе: концертну діяльність художніх колективів на рівнях факультету та університету; організацію та проведення фестивалів-конкурсів; культурно-просвітницьку творчість викладачів і студентів у музичному, театральному, образотворчому та дизайнерському напрямках; мистецьку діяльність. Ця монографія призначена для викладачів і студентів вищих навчальних мистецьких закладів, а також для всіх, хто зацікавлений у мистецькій діяльності (Смоляк, Ванюга, Хім'як, 2018, с. 408-422). Додані результати дослідження доповнюють дану працю і ширше розкривають конкретні форми і аспекти мистецької творчості, що відбувається на факультеті мистецтв університету. У цій праці було конкретніше подано опис застосування вправи-спостереження у навчанні.

На початку XXI століття популярність документального театру, зокрема його підвидів «verbatim» і «трибунал-театру», значно зросла. Хоча згодом ця популярність трохи зменшилася, важливо розглядати її в контексті взаємодії між текстом і виконанням у театрі. Дослідник D. Radosavljević висловив гіпотезу про те, що відродження політичного театру початку XXI століття було спрово-

ковано різноманітними політичними процесами, які потім транслювалися через театр. Наприклад, американська акторка й театральний діяч Анна Девер Сміт також створила документальні п'єси, де були показані соціально-політичні проблеми, такі як расові конфлікти та інші політичні питання (Radosavljević, 2013). У даній праці показаний вплив вербатіму саме на університетське навчання, де споглядання може стати ефективним інструментом для поглибленого розуміння інтерпретації тексту та його втілення у виставі. Використання вербатіму дає змогу студентам розглядати проблеми та події з реального життя в контексті театрального мистецтва, сприяючи їхньому критичному мисленню та аналітичним навичкам.

Слід пригадати і праці, пов'язані з театральним мистецтвом і навчанням. G. L. Grandi вивчав процес навчання студентів театральних курсів, де їх намагалися навчати як співдослідників, порушуючи динаміку влади та сприяючи співпраці. Прикладні театральні практики, створені під впливом театральних концепцій, використовувалися громадськими активістами і практиками для вирішення соціальних проблем. Поєднання театру та дослідницької діяльності за участю виглядає логічним, оскільки обидва мають на меті взаємну трансформацію та співпрацю. У дослідженні учасників заохочували досліджувати без обмежень, колективно створюючи сцени та вдосконалюючи їх під час обговорення й репетицій. Цей процес дав можливість студентам позбутися суспільних очікувань і заглибитися в теми через письмо, імпровізацію та рух. Також акторам надавали можливість зробити вибір у написанні сценарію, наголошуючи важливість волі учасників. Процес театрального створення на основі вербатіму забезпечив унікальне уявлення про перспективи учасників, даючи змогу детально спостерігати за змінами в поведінці та вираженні їх. Тобто саме традиційні методи дослідження можуть не охопити таку глибину розуміння театального мистецтва й творчості. Завдяки зміцненню довіри, сприянню гнучкості й фокусуванню голосів учасників театральне дослідження сприяє значущій взаємодії та взаємній трансформації (Grandi, 2022, s. 245-260). У поданому дослідженні були вказані можливі теоретичні аспекти підготовки студентів, практичне дослідження не проводилося, але може бути розглянуте у перспективі. Отож такі праці вчених можуть стати підтвердженням ефективності вправи копіювання та споглядання життя.

Доволі цікавим та неоднозначним стало вимірювання відтворення рівня емпатії студентів-лікарів через акторську гру, що було зумовлено різноманітними факторами у рамках навчальних програм. Більшість попередніх досліджень зосереджувалися на когнітивних, афективних і поведінкових аспектах емпатії, не звертаючи належну увагу на моральну сферу. Ця праця була спрямована на вивчення досвіду лікарів, які пройшли легко структуровані інтерв'ю, під час яких описували свій досвід навчання. Стенограми інтерв'ю були проаналізовані з використанням описового феноменологічного підходу, а вже потім дані були використані для створення театральної п'єси, яку виставили перед аудиторією різного складу. Результати дослідження показали, що моральне співчуття рецензентів залежить від їхнього уявлення про здатність до співчуття і впливу навчальної та практичної частин. Важливо зазначити, що ці фактори часто сприймаються не як безпосередні причини зменшення морального співчуття, але скоріше як виклики для їхньої здатності діяти відповідно до моральних норм (Pieris, Jafine, Neilson, et al. 2022, s. 186-194). Дане дослідження також допомагає розкрити роль точного відтворення та спостереження на розвиток співчуття в моральній сфері. Описана методика допомагає глибше поглянути на перспективи для розуміння емпатії в акторській сфері, особливо з урахуванням морально-поведінкових аспектів.

W. Vachon, J. Salvatore намагалися продемонструвати етичні та естетичні аспекти вербатім-театру. У роботі вони представляють обговорення між собою, використовуючи структуру сценарію. Кожен автор розкриває свій підхід до вербатім-театру, спираючись на власний досвід театральної практики, обговорюючи складні питання та рефлексуючи над своїм досвідом. Вони визначають етичні принципи, які керують їхньою роботою, і обговорюють наслідки їх порушення (Vachon, Salvatore, 2023, s. 383-392). Вербатім стосується використання автентичного усного тексту в п'єсі. Це передбачає запис або транскрипцію фактичних слів окремих осіб, отриманих під час інтерв'ю, досліджень або наявних записів, як-от офіційних стенограм. У такій творчості актори зображують реальних людей, чий слова були зафіксовані (Hammond, Steward, D. (Eds.), 2012). Вербатім – це техніка або метод, що використовується для досягнення певного драматичного ефекту. Це

дослідження показує базові принципи до розуміння вербатім-театру, а у поданій праці розкриті аспекти споглядання та вправ у навчанні студентів.

У дослідженні Р. Taylor театр відіграє ключову роль у розв'язанні практичних питань і подоланні викликів, що стосуються конкретних спільнот. Шляхом використання вербатіму або автентичного тексту, отриманого з реальних життєвих ситуацій через інтерв'ю або дослідження, можна надати голос тим, хто зазвичай залишається непоміченим чи маргінальним у суспільному діалозі. Це дає змогу створити можливості для спільноти висловлювати свої переживання та боротися зі складними ситуаціями через театральну роботу. Використання вербатіму надає автентичності та зміцнює зв'язок між артистами та аудиторією, роблячи проблеми більш доступними та зрозумілими для глядачів (Taylor, 2003). Тобто процес передачі гри та достовірності глядачам також є нагальним питанням. Крім того, у даній праці були показані позитивні моменти впливу вербатіму на навчання студентів, а не загалом на вплив людей із конфліктами в суспільстві.

S. Young досліджував конфліктний процес драматургії, що полягає у трансформації або перекладі життєвих історій інших на сцену. Зосереджуючись на сучасній Британії, США та прикладах вербатім-театру в Новій Зеландії, автор відзначає важливість та обов'язки театральних творців у зборі, редагуванні та інтерпретації реальних свідчень. У праці продемонстровано проблеми, пов'язані з правдивістю, автентичністю та об'єктивністю відтворених історій. Автор робить зауваження про критику вербатім-театру як експлуатаційного за своєю суттю, висловлюючи сумніви щодо того, чи може театральне мистецтво адекватно представляти історії інших, а також вимагаючи, щоб голоси безголосних були представлені з повагою та автентичністю. Результати дослідження стверджують, що ефективність такого театру не може бути відокремлена від його драматургічних аспектів (Young, 2017). Здається, що даний театр може порушувати моральні та етичні правила, але в сучасному світі все має відбуватися зі згоди людини, яка стала прототипом та прикладом.

Отже можна сказати, що для студентів та майбутніх акторів є важливими різноманітні техніки та методи, а саме: рольові ігри, аналіз текстів, театральні заняття тощо. Найбільш неординарним є метод-спостереження на основі вербатіму в кон-

тексті виховання студентів першого акторського курсу. Вправи вербатіму допомагають студентам навчитися уважно слухати та спостерігати за деталями, що може покращити їхні акторські та аналітичні навички. Крім того, участь у вербатім-вправах може стимулювати студентів висловлювати свої емоції та почуття безпосередньо, що сприяє їхньому особистісному розвитку. Негативним є те, що деякі студенти можуть відчувати відчуженість від ролей, які вони відтворюють, оскільки вони не мають особистого зв'язку з цими персонажами. Слід додати, що іноді вправи вербатіму можуть бути менш ефективними без достатнього теоретичного підґрунтя, яке допомагає студентам зрозуміти контекст і мотивації персонажів.

Висновки. Новітня ідея гуманізації та демократизації освітнього процесу вищих навчальних закладів має становити основу педагогічної діяльності викладачів усіх предметів. Цей загальноприйнятий підхід до студентів має призвести до двох результатів: оптимізації процесу засвоєння студентами професійних навичок та виховання фахівців, які мають здатність мислити, відчувати і діяти як в особистому житті, так і в професійній діяльності. Крім того, важливо враховувати використання вправ на вербатім у навчанні. Ці вправи дають змогу студентам отримати практичний досвід роботи, що допомагає розвивати навички аналізу, критичного мислення, а також вміння працювати з реальними даними. Крім того, вони сприяють покращенню комунікаційних здібностей і розвитку емпатії, що є важливими аспектами гуманістичної освіти.

Не менш цінними стали результати дослідження, які свідчать про те, що студенти першого семестру акторського курсу часто переживають ейфорію та відчуття належності до театральної спільноти, але зіштовхуються з обмеженнями традиційної методики навчання. Одним із ключових етапів навчання є вправа на спостереження, спрямована на розвиток способу сприйняття та розуміння характерів та емоцій персонажів. Використання аудіо- та відеоматеріалів дає можливість студентам ефективно проводити вправу та відтворювати реальність. Крім того, застосування перифразу може допомогти студентам отримати більш природний матеріал та уникнути надмірної уваги об'єкта спостереження. До того ж вивчення словесного театру сприяє розвитку виконавських

навичок, співчуття та розуміння, необхідних для успішної кар'єри в театральній індустрії.

Як результат, участь у театральної діяльності, включаючи вербатім, має значний вплив на розвиток студентів театральних факультетів. Вона допомагає їм виявляти та долати психологічні проблеми, розвивати комунікативні навички і сприяє їхньому самовдосконаленню. Загалом такі вправи-спостереження сприяють глибшому розумінню зв'язку між реальними подіями і продуктивністю. Актори вчаться перетворювати свої спостереження на переконливі та правдоподібні характери на сцені. Цей процес заохочує творчість, критичне мислення та навички імпровізації. Крім того, дослівні вправи сприяють співпраці й спілкуванню, а завдяки груповим обговоренням і спільним виступам студенти діляться своїми спостереженнями, думками та інтерпретаціями, збагачуючи свій досвід навчання та сприяючи почуттю спільності.

Перспективними для дослідження можуть стати проблеми етичних аспектів спостереження за життям, зокрема, питання конфіденційності, дозволених меж спостереження та впливу цієї вправи на етичні переконання студентів. Також можливим питанням стає культурна адаптація, а саме вивчення впливу спостереження за життям різних культур та соціальних середовищ на формування культурної гнучкості та розуміння світоглядів інших.

Джерела та література

- Abadie, M., Gavard, E., & Guillaume, F. (2021). Verbatim and gist memory in aging. *Psychology and Aging*, 36(8), S. 891-901. URL: <https://doi.org/10.1037/pag0000635>
- Борко, І., Пивоварова, К., Колпащикова, А. (2023). Методи та форми навчання студентів бакалаврату спеціальності «Сценічне мистецтво» під час воєнного стану в Україні. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Сценічне мистецтво*, 6 (2), С. 167-177. URL: <https://doi.org/10.31866/2616-759X.6.2.2023.288161>
- Gibson, J. (2011). Saying it right: Creating ethical verbatim theatre. *NEO: journal for higher degree research students in the social sciences and humanities*, 4, S. 1-18. URL: https://www.academia.edu/2027988/Saying_It_Right_Creating_Ethical_Verbatim_Theatre
- Grandi, G. L. (2022). Theatre as method: Performance creation through action research. *Action Research*, 20(3), S. 245-260. URL: <https://doi.org/10.1177/1476750321993530>

- Hammond, W., Steward, D. (Eds.) (2012). *Verbatim, verbatim: Contemporary documentary theatre*. Bloomsbury Publishing. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=24oHEAAAQBAJ&lpg=PT7&ots=1b2gG-320T&lr&hl=uk&pg=PT7#v=onepage&q&f=false>
- Крипчук, М. (2024). Документальний театр як новітня сценічна практика. *Матеріали конференції МЦНД*; Кривий Ріг, Україна, С. 531–532. URL: <https://archive.mcmd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/996>
- Leshcheva T. O. (2020). Peculiarities of professional training of future actors of leading theater schools: qualifying master's thesis of specialty 011 «Educational and pedagogical sciences» / science. Zaporizhzhia: ZNU. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/1412>
- McNamara, A. (2023). The lived experience of actor training: Perezhivanie-A literature review. *Educational philosophy and theory*, 55(4), S. 531-543. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00131857.2022.2130756>
- Никоненко, Р. (2023). Тенденції розвитку українського театрального мистецтва кінця 20-початку 21 ст. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 59 (2). С. 93-98. URL: http://aphn-journal.in.ua/archive/59_2023/part_2/59-2_2023.pdf#page=93
- Pieris D, Jafine H, Neilson S, et al. (2022). Understanding moral empathy: A verbatim-theatre supported phenomenological exploration of the empathy imperative. *Med Educ.*, 56 (2): S. 186-194. doi:10.1111/medu.14676
- Полякова, О. (2023). Театральні технології як засіб професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів. *Педагогічні науки: теорія та практика*, (1), С. 80-85. URL: <http://journalsofznu.zp.ua/index.php/pedagogics/article/view/3615>
- Radosavljević, D. (2013). *Verbatim Theatre: Engaging the Audience*. In: *Theatre-Making*. London: Palgrave Macmillan. URL: https://doi.org/10.1057/9781137367884_5
- Razmolodchikova I. (2022). Social-psychological theater for students as an innovative method of professional training. *Conceptual-technological model of training of future specialists in the socio-pedagogical sphere [monograph]*. Kryvyi Rih: KDPU, S. 132–169. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789/7050>
- Salvatore, J. (2023). Verbatim Performance and Its Possibilities. *Arts Praxis*, 10(1). URL: <https://openurl.ebsco.com/EPDB%3Agcd%3A3%3A17504979/detailv2?sid=ebsco%3Aplink%3AAscholar&id=ebsco%3Agcd%3A166320656&cr=c>
- Смоляк П. О., Ванюга Л. С., Хім'як В. А. (2018). Культурно-просвітницька діяльність викладачів та студентів кафедри театрального мистецтва. *Мистецька діяльність у сучасному соціокультурному просторі (25-літній творчий внесок факультету мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка): колективна монографія*. Тернопіль. С. 408-422. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/14809>
- Taylor, P. (2003). *The Applied Theatre*. URL: <http://theatre.asu.edu/symposium/Taylor.doc>
- Taylor, S. L. (2016). Actor training and emotions: Finding a balance. Edith Cowan University. URL: <https://ro.ecu.edu.au/theses/1804>
- Vachon, W., & Salvatore, J. 2023. Wading the Quagmire: Aesthetics and Ethics in Verbatim Theater Act 1. *Qualitative Inquiry*, 29(2), S. 383-392. URL: <https://doi.org/10.1177/10778004221098988>
- Young, S. 2017. 1 The Ethics of the Representation of the Real People and Their Stories in Verbatim Theatre. In *Ethical Exchanges in Translation, Adaptation and Dramaturgy*. Leiden, The Netherlands: Brill. URL: https://doi.org/10.1163/9789004346376_003
- Yuhan, N. 2023. Between documentary (verbatim) and experimental theater: poetic features of the genre of modern biographical drama (based on comparative analysis). *Scientific Collection «InterConf+»*, (33(155), S. 179–197. URL: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.05.2023.018>

References

- Abadie, M., Gavard, E., & Guillaume, F. (2021). Verbatim and gist memory in aging. *Psychology and Aging*, 36(8), S. 891–901. URL: <https://doi.org/10.1037/pag0000635>
- Borko, I., Pivovarova, K., & Kolpashchukova, A. (2023). Methods and forms of teaching of teaching bachelor's students majoring in "Performing Arts" during the during martial law in Ukraine. *Bulletin of the Kyiv National University of Culture and Arts. Series: Performing Arts*, 6(2), S. 167-177. URL: <https://doi.org/10.31866/2616-759X.6.2.2023.288161>
- Gibson, J. (2011). Saying it right: Creating ethical verbatim theatre. *NEO: journal for higher degree research students in the social sciences and humanities*, 4, S. 1-18. URL: https://www.academia.edu/2027988/Saying_It_Right_Creating_Ethical_Verbatim_Theatre
- Grandi, G. L. (2022). Theatre as method: Performance creation through action research. *Action Research*, 20(3), S. 245-260. URL: <https://doi.org/10.1177/1476750321993530>
- Hammond, W., & Steward, D. (Eds.). (2012). *Verbatim, verbatim: Contemporary documentary theatre*. Bloomsbury Publishing. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=24oHEAAAQBAJ&lpg=PT7&ots=1b>

- 2gG-320T&lr&hl=uk&pg=PT7#v=onepage&q&f=false
- Krypchuk, M. (2024). Documentary theater as the latest stage practice. Materials of ICST conferences; Kryvyi Rih, Ukraine, S. 531-532. URL: <https://archive.mcnid.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/996>
- Leshcheva T. O. 2020. Peculiarities of professional training of future actors of leading theater schools: qualifying master's thesis of specialty 011 «Educational and pedagogical sciences» / science. Zaporizhzhia: ZNU. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/1412>
- McNamara, A. (2023). The lived experience of actor training: Perezhivanie-A literature review. *Educational philosophy and theory*, 55(4), S. 531-543. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00131857.2022.2130756>
- Nykonenko, R. (2023). Trends in the development of Ukrainian theater art of the late 20th and early 21st centuries. Topical issues of the humanities: Interuniversity collection of scientific works of young scientists of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Drohobych: Helvetica Publishing House, 59 (2). S. 93-98. URL: http://aphn-journal.in.ua/archive/59_2023/part_2/59-2_2023.pdf#page=93
- Pieris D, Jafine H, Neilson S, et al. (2022). Understanding moral empathy: A verbatim-theatre supported phenomenological exploration of the empathy imperative. *Med Educ.*, 56(2). S. 186-194. doi:10.1111/medu.14676
- Polyakova, O. (2023). Theater technologies as a means of professional training of future social pedagogues. *Pedagogical Sciences: Theory and Practice*, (1), S. 80-85. URL: <http://journalsofznu.zp.ua/index.php/pedagogics/article/view/3615>
- Radosavljević, D. (2013). Verbatim Theatre: Engaging the Audience. In: *Theatre-Making*. London: Palgrave Macmillan. URL: https://doi.org/10.1057/9781137367884_5
- Razmolodchikova I. (2022). Social-psychological theater for students as an innovative method of professional training. *Conceptual-technological model of training of future specialists in the socio-pedagogical sphere [monograph]*. Kryvyi Rih: KDPU, S. 132–169. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789/7050>
- Salvatore, J. (2023). Verbatim Performance and Its Possibilities. *ArtsPraxis*, 10(1). URL: <https://openurl.ebsco.com/EPDB%3Agcd%3A3%3A17504979/detailv2?sid=ebsco%3Aplink%3Ascholar&id=ebsco%3Agcd%3A166320656&crl=c>
- Smoliak P. O., Vanyuga L. S., Khimyak V. A. (2018). Cultural and educational activities of teachers and students of the Department of Theater Arts. Artistic activity in the modern socio-cultural space (25-year creative contribution of the Faculty of Arts of Ternopil National Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University): a collective monograph. Ternopil. S. 408-422. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/14809>
- Taylor, P. (2003). *The Applied Theatre*. URL: <http://theatre.asu.edu/symposium/Taylor.doc>. Taylor, S. L. (2016). Actor training and emotions: Finding a balance. Edith Cowan University. URL: <https://ro.ecu.edu.au/theses/1804>
- Vachon, W., & Salvatore, J. (2023). Wading the Quagmire: Aesthetics and Ethics in Verbatim Theater Act 1. *Qualitative Inquiry*, 29(2), S. 383-392. URL: <https://doi.org/10.1177/10778004221098988>
- Young, S. (2017). 1 The Ethics of the Representation of the Real People and Their Stories in Verbatim Theatre. In *Ethical Exchanges in Translation, Adaptation and Dramaturgy*. Leiden, The Netherlands: Brill. URL: https://doi.org/10.1163/9789004346376_003
- Yuhan, N. (2023). Between documentary (verbatim) and experimental theater: poetic features of the genre of modern biographical drama (based on comparative analysis). *Scientific Collection «InterConf+»*, (33(155), S. 179–197. URL: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.05.2023.018>

Andrii Bilous

**Exercise-observation of life (verbatim) as a method of education of students
of the first acting course**

Abstract. The relevance of the study is due to the importance for actors to meet the modern requirements of the audience, which makes it important to be able to observe and accurately reproduce the nuances of human behavior, to improve skills through direct observation of interactions in everyday life. In this regard, the study aims to investigate the impact of verbatim on authenticity in speeches. The aim of the study is to analyze the process of improving acting abilities and honing the skills of observation and mimicry of theater students. The methods used in the study were the methods of analysis, classification, synthesis, deduction, generalization and comparison of results. The article reveals the content and peculiarities of teaching students of the first acting course; shows the main exercise of the program for the first semester of study (verbatim); describes the stages of implementing life observation among students (observation and recording of the situation, analysis of video or recording, consideration of identified elements, study of the material and reproduction of the character); reveals the process of applying the verbatim method and the principles of actor development used at the university to teach young actors, namely: the development of the ability to see life. The materials of the article are of practical value for teachers, actors, and theater artists who will be able to use these works to study the psychological state of a person and his or her emotions in terms of stage culture.

The relevance of the work is revealed in the fact that theater art wants to surprise the audience more and more, and for this it is worth working on the skills of actors who have just started their training. The audience wants to see and feel new emotions and interpretations on stage, and it is becoming increasingly difficult for actors to surprise the audience by showing ordinary performances. That is why the exercise of observing life (verbatim) is becoming an important method of educating first-year acting students. It greatly helps to create a high-quality and unconventional performance that will be interesting for the audience.

Keywords: professional training, character, theatrical activity, authenticity, empathy, creative drama.